

ОБЛИЦИ НЕРЕДОВНИХ ОКОЛНОСТИ НА ЕВРОПСКОМ УСТАВНОМ ПОДРУЧЈУ

др Владимир Микић, научни сарадник*
Универзитет у Београду
Институт за упоредно право, Београд

* vladimir.mikic@rect.bg.ac.rs

ОБЛИЦИ НЕРЕДОВНИХ ОКОЛНОСТИ НА ЕВРОПСКОМ УСТАВНОМ ПОДРУЧЈУ

Сажетак: Прегледом и анализом решења садржаних у референтним уставима европских држава, аутор настоји да систематизује облике нередовних околности који су уређени на уставном нивоу. Уочено је груписање у моделе према којима постоје опште одредбе о нередовним околностима, као и оне у оквиру којих су садржане одредбе које су појединачно посвећене ванредном стању, рату и стању природне непогоде. Од правила које упућује на генералну учесталост узајамних позајмљивања решења у уставима европских држава не одступа се значајно ни у области регулисања нередовних стања. Структура и нормативна систематика уставних аката често упућује на то да ли уставописац посвећује једнаку пажњу различитим облицима нередовних околности, као и да ли их третира обједињено или издвојено. Уставима су утврђени основи за проглашење појединачних облика нередовних околности, као и субјекти овлашћени на доношење одлуке о њиховом увођењу и укидању. Значајну тему у уставном нормирању која има додирних тачака са нередовним стањем чине ограничења људских права и основних слобода и њима је посвећена посебна пажња аутора рада.

Кључне речи: нередовне околности, ванредно стање, рат, Стање природне непогоде, Упоредно уставно право

Увод

У европским правним системима уставну материју, поред уређења власти, јемстава људских права и основних слобода и других питања дораслих конституционализацији, чине и нередовне околности. Оне су уређене одредбама посвећеним конкретним облицима нередовних околности, расподела овлашћења и одговорности на том плану, обавезама јавних власти током трајања нередовних околности и ограничења уставом (и међународним правним актима) зајемчених слобода и права.

Критеријуми за одабир уставних модела које је аутор оценио као опредељујуће представљају историјски углед и трајање уставног документа, мера у којој је одређени устав служио (или и даље служи) као модел за обликовање уставних уређења других држава, те релативна аутентичност решења садржаног у уставу. Из наведених разлога, у анализу су уврштени уставни (по азбучном реду): Италије (из 1947. године), Немачке (1949), Руске Федерације (1993), Француске (1958), Холандије (1815) и Шпаније (1978). Посебну целину у уставним актима нередовне околности заузимају у још шест уставних аката. Тако, уставом су уређене „Ванредне мере” (чл. 170–176 Устава Албаније из 1998. године и чл. 228–234 Устава Пољске из 1997) и „Посебне правне наредбе” (чл. 48–54 Устава Мађарске из 2011), али и „Одбрана Републике, ратно и ванредно стање” (чл. 122–128 Устава Северне Македоније из 1991), те „Поступак који се односи на управљање у нередовним околностима” (чл. 119–122 Устава Турске из 1982) и „Рат и претња ратом” (13 чланова у оквиру Поглавља 13 шведског Инструмента владавине из 1809). Уз то, пошто ниједан од шест побројаних устава не уређује *изричито* стање природне непогоде, аутор је уврстио и уставе других европских устава у анализу да би установио његов уставноправни режим, као и питање ограничења људских права и основних слобода током трајања нередовних околности.

Појединачни облици нередовних околности и опште одредбе о њима

У конкретне облике нередовних стања убрајају се *ванредно стање*, *рат* и *стање природне непогоде*. У уставима појединих држава у Европи јављају се и изрази „опсадно стање”¹ и „стање узбуне”², што су, заправо, облици стања непосредне ратне опасности (државне нужде), те „непосредна управа”³ и „јавна опасност”⁴.

Ванредно стање јавља се у уставима: Руске Федерације (*чрезвычайное положение* из чл. 56 ст. 2), Холандије (*uitzondering-stoestand* по чл. 103 ст. 1) и Шпаније (*estado de excepci3n* из чл. 55 ст. 1). „Рат” познају уставни Италије (то је *guerra* из чл. 60 ст. 2 и чл. 103 ср. 3) и Холан-

1 Реч је о чл. 48 ст. 1 Устава Грчке из 1975. године (*κατάσταση πολιορκίας*).

2 То је *estat d'alarma* по чл. 42 ст. 1 Устава Андоре из 1993. године.

3 Чл. 67 т. 20 Устава Литваније из 1992. године (израз је: *tiesioginį valdymą*)

4 Чл. 47 ст. 2 Устава Малте из 1964. године (*perijodu ta' emerġenza pubblika; public emergency*).

дије (*oorlog* према чл. 96 ст. 1), а „ратно стање” устави Италије (*stato di guerra* из чл. 78) и Руске Федерације (*военное положение* из чл. 87 ст. 2). Устав Немачке садржи одредбу чл. 87а ст. 3, у којој се изразом „стање одбране” (*Verteidigungs-fall*) описује „класичан” рат, а слично је и са „ратним добом” (*tiempo de guerra*) из чл. 169 Устава Шпаније. У француском уставу, збирни назив „кризна стања” (*états de crise*) (чл. 42 ст. 4 Устава Француске) садржан је у члану који је посвећен одређеним питањима у области парламентарног поступка.

Као трећи облик нередовне околности јавља се стање природне непогоде. Реч је о облику нередовне околности који се значајно ређе јавља и сажетије је уређен у односу на прва два. Стање природне непогоде изричито је уређено уставима Албаније, Андоре, Пољске, те уставима Хрватске (1990) и Украјине (1996). Релевантним одредбама регулисана су питања основа за увођење стања природне непогоде, субјекта који је овлашћен на доношење те одлуке, ограничења права и слобода, те трајање овог нередовног стања.

Кад је реч о општим одредбама о правним режимима који важе у случају нередовних околности, устави садрже заједничке одредбе посвећене дужини трајања ових околности, као и утврђивању обавеза, забрана и овлашћења власти за време трајања таквих околности. Устави понекад садрже заједничке одредбе о дужини трајања конкретне нередовне околности. Тако, „стање одбране без одлагања се проглашава укинутим ако престану да постоје услови на основу којих је уведено”, а мере уведене током његовог трајања могу да буде укинуте на захтев доњег дома савезног парламента (чл. 115л ст. 2 и чл. 80а ст. 2 Устава Немачке). Ипак, најчешће је утврђен јасно ограничен период трајања нередовног стања: он, примера ради, у Француској износи најдуже 12 дана (чл. 36 ст. 2 Устава), а у Шпанији најдуже 15 дана, при чему је његово продужење у надлежности доњег дома националног парламента (чл. 116 ст. 2 и ст. 4 Устава). У Холандији, (дводоми) парламента „одлучује о дужини трајања ванредног стања” и то „одмах” након његовог објављивања (чл. 103 ст. 3 Устава). Стање природне непогоде не може да траје дуже од 15 дана, или 30 дана, уз могуће продужење које је условљено пристанком доњег дома (чл. 42 ст. 1 и чл. 232 Устава Пољске).

У ограничења ванредних овлашћења јавних власти током трајања нередовних околности убраја се *забрана ревизије устава*. Она важи током ратног стања (чл. 115е ст. 2 Устава Немачке и чл. 169 Устава Шпаније) и њом је обухваћена и *суспензија* устава, било делимична

или потпуна (чл. 115е ст. 2 Устава Немачке). Налик томе, током истог раздобља недопуштено је *распуштање доњег дома* (чл. 115х ст. 3 Устава Немачке, чл. 109 ст. 5 Устава Руске Федерације и чл. 16 ст. 5 Устава Француске). Доњи дом не може да буде распуштен док траје неко од три стања из овог члана; њихово функционисање, као и свих других „уставних власти Државе”, не може да буде прекинуто (чл. 116 ст. 5 Устава Шпаније).

Као веома сродан механизам одржавања континуитета функционисања државе јавља се *продужавање мандата институција*. То важи за парламент (у случају рата, према чл. 60 ст. 2 Устава Италије), доњи дом савезног парламента или парламент чланице савезне државе, председника републике (у даљем тексту: председник) и судије (савезног) уставног суда (чл. 115х ст. 1 Устава Немачке). Поред тога, у ванредним околностима предлози закона савезне владе за које она процени да су хитни прослеђују се домовима парламента, ради справљања без одлагања (чл. 115д ст. 2 Устава Немачке). Парламент се *ex constitutione* окупља у сазив у случају да је објављено ванредно стање (чл. 16 ст. 4 Устава Француске и, за све облике нередовних околности, чл. 116 ст. 5 Устава Шпаније), а током трајања нередовних околности надлежности парламента привремено преузима Заједнички одбор домовна, као његово радно тело ужег састава, при чему доњи дом, уз пристанак горњег дома, може да у свако доба опозове законе које ово тело донесе (чл. 115е ст. 1 Устава Немачке).

Влада уредбе подноси на парламентарно потврђивање чим се за то створе одговарајући услови. Тако, „када у крајњим случајевима неопходности и хитности” влада усвоји мере са снагом закона (и са привременим важењем), она их доставља парламенту ради „конверзије (*la conversione*) у закон” (чл. 77. ст. 2 и 3 Устава Италије). Известан, посредан надзор јавности над активностима извршне власти у току трајања нередовних околности обезбеђен је одредбом у складу са којом председник, пошто службено консултује председника владе (у даљем тексту: премијер), председнике домовна парламента и председника уставног суда – предузима мере које налажу околности у вези са ванредним стањем, о чему обавештава јавност поруком (чл. 16 ст. 1 и 2 Устава Француске). Поред тога, ове мере „морају да буду надахнуте жељом да уставним јавним властима, у најкраћем року, буду осигурана средства да врше своју дужност” (ст. 3). Слично томе, у случају оружаног спољног напада председник „предузима неопходне мере ради сузбијања агресије” и о проглашењу ратног стања (о чему одлуку сам

доноси) „без одлагања” обавештава парламент (чл. 87 ст. 2 Устава Руске Федерације).

Основи за проглашење и надлежност за увођење и укидање нередовних околности

Разуме се, питања која се односе на поступак увођења ванредног стања нису детаљно прописана уставом.⁵ Ипак, у оквиру посматране групе устава, разлог за увођење *ванредног стања* је потреба за заштитом уставног поретка у време када је он очигледно угрожен. Потребно је да су јавне власти, територијални интегритет и извршавање међународних обавеза угрожени „на тежак и тренутан начин” (чл. 16 ст. 1 Устава Француске), те да има актуелне потребе за „очувањем унутрашње или спољне безбедности” (чл. 103 ст. 1 Устава Холандије).

С друге стране, *рат се*, сасвим логично, проглашава у случају да је држава нападнута. Тако, стање одбране објављује се када је „савезна територија нападнута оружаном силом, или ако постоји непосредна претња од таквог напада” (чл. 115а ст. 1 Устава Немачке). Ратно стање последица је „агресије” или „непосредне претње агресијом” (чл. 87 ст. 2 Устава Руске Федерације), па и – у складу са концептом колективне безбедности у међународним односима – агресије на *државу савезницу* (чл. 78 и чл. 87 ст. 4 Устава Италије, чл. 87 ст. 2 и 3 Устава Руске Федерације, чл. 35 ст. 1 Устава Француске, чл. 96 ст. 1 Устава Холандије и чл. 63 ст. 3 Устава Шпаније).

Трећи облик нередовне околности – стање природне непогоде – проглашава се „у случају природних катастрофа” (чл. 42 ст. 1 Устава Андоре), „у сврху спречавања или отклањања последица природних катастрофа или технолошких хаварија” (чл. 232 Устава Пољске, а веома слично стоји у одредби чл. 174 ст. 1 Устава Албаније).

Уставни чиниоци који су овлашћени на проглашење нередовне околности најчешће су шеф државе или влада, уз запажену улогу парламента (или неког од његових домова). Тако, ванредно стање проглашава председник (чл. 88 Устава Руске Федерације и чл. 16 ст. 1 Устава Француске), односно краљ *указом* (чл. 103 ст. 1 Устава Холандије), те

5 Тако, „понекад је процедура проглашења ванредног стања јасно регулисана, понекад су та правила мање-више прикривена, а понекад је могућност ванредног стања потпуно пређутана, као да се дотична трансцендентална могућност потпуно налази ван оквира постојећих норми”. А. Losoncz, М. Losoncz, „Ванредно стање на границама права”, *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 4/2020, 538–554, стр. 540.

доњи дом парламента и то гласовима најмање две трећине чланова (чл. 12 ст. 5 Устава Немачке). Председник предузима потребне мере које налажу дате (ванредне) околности, на основу службеног саветовања са премијером, председницима домова и председником уставног суда и „обавештава о томе Нацију поруком” (чл. 16 ст. 1–2 Устава Француске). Ипак, нису ретки системи према којима је више институција овлашћено на проглашавање ванредног стања. Тако, ванредне мере предузима председник, али „опасно стање” проглашава влада (чл. 16 ст. 1 и чл. 36 ст. 1 Устава Француске). Слично томе, „хитно стање” и „ванредно стање” објављује влада, али за објаву ванредног стања неопходно је одобрење од стране доњег дома, при чему „стање опсаде” објављује доњи дом парламента гласовима апсолутне већине чланова, на захтев владе (чл. 116 ст. 2 и ст. 4 Устава Шпаније). Одлуку којом извршна власт уводи ванредно стање мора да потврди парламент (чл. 36 ст. 2 Устава Француске), односно његов горњи дом (чл. 102 ст. 1 т. „в” Устава Руске Федерације).

Ванредно стање проглашава се на читавој територији државе, или на одређеном њеном делу (чл. 56 ст. 2 и чл. 88 Устава Руске Федерације). Исто важи за ратно стање, према чл. 87 ст. 2 Устава Руске Федерације, односно за стање природне непогоде, према чл. 174 ст. 1 Устава Албаније и чл. 232 Устава Пољске. Уредбом владе, те одлуком доњег дома, одређује се територијално подручје које се искључује из дејстава објаве ванредног стања (чл. 116 ст. 2 и ст. 4 Устава Шпаније).

Ратно стање, с друге стране, проглашава доњи дом парламента (чл. 115а ст. 1 Устава Немачке), или оба дома, окупљена у заједнички сазив (чл. 78 Устава Италије и чл. 35 ст. 1 Устава Француске). Када, само формално, тај прерогатив припада шефу државе, он га врши на основу претходно дате сагласности парламента (чл. 87 ст. 4 Устава Италије, чл. 96 ст. 1 и 2 Устава Холандије и чл. 63 ст. 3 Устава Шпаније), или накнадно датог одобрења од стране горњег дома савезног парламента (чл. 102 ст. 1 т. „б” Устава Руске Федерације). Према чл. 78 Устава Италије, „домови одлучују о ратном стању и преносе Влади неопходна овлашћења”. У случају да је територија нападнута оружаним путем, а надлежне власти нису у могућности да одмах изврше објаву односне нередовне околности, сматраће се да је та објава извршена у време кад је напад започет (чл. 115а ст. 4 Устава Немачке). За проглашење мира надлежан је парламент (чл. 53 ст. 1 и 2 Устава Француске), или његов доњи дом (чл. 115а ст. 2 и 3 Устава Немачке), те – шеф државе, на основу одлуке парламента (чл. 96 ст. 4 Устава Холандије

и чл. 63 ст. 3 Устава Шпаније). Постоји и модел према којем се окончање ратног стања одвија чим се за то остваре услови, па ће оно бити „без одлагања проглашено окончаним уколико су престали услови за његово одређивање” (чл. 115а ст. 2 Устава Немачке). Најзад, одлуку о увођењу *стања природне непогоде* доноси влада (чл. 174 ст. 1 Устава Албаније, чл. 42 ст.1 Устава Андоре и чл. 232 Устава Пољске) и о њој обавештава парламент (чл. 42 ст. 1 Устава Андоре).

Ограничења људских права и основних слобода током нередовних околности

У нередовним околностима јавне власти располажу значајним овлашћењима у области ограничења људских права и основних слобода. Током употребе ових овлашћења власти поштују *начело сразмерности*. То значи да се привремено суспендовање права и слобода врши у границама устава и закона, односно других уставом препознатих средишњих вредности заједнице. Пропорционалност је „један од централних принципа, који руководи примену права и слобода”, који већ „више од 50 година представља основу уставне правде”, творећи „основу одлука уставних и врховних судова”.⁶ Темелј овог начела је „анализа да ли се исти циљ могао постићи мање наметљивим, односно мање инвазивним мерама”.⁷ Како оно није изричито наведено у Европској конвенцији о заштити људских права и основних слобода, Европски суд за људска права развио је његову заштиту у пракси, доношењем одлука у материји за коју је надлежан.⁸ Наравно, у практичној примени важну улогу у старању о заштити основних права током ванредног стања имају и судови опште надлежности (редовни судови), истина – у зависности од „динамике моћи између грана власти која је утврђена локалним контекстом”.⁹

Законом су уређена правила која се односе на „ограничења која национална одбрана поставља личности и добрима грађана” (чл. 34 ст. 1 т. 1 Устава Француске), односно основна права и слободе „могу да

6 Маја Настић, „Принцип пропорционалности у пракси уставних судова и Европског суда за људска права”, *Правни живот*, 12/2010, 973–986, 974.

7 *Ibid.*, 975.

8 Лука Анделковић, *The Elements of Proportionality as a Principle of Human Rights Limitations*, *Facta Universitatis*, Vol. 15, No 3, 2017, pp. 235–244, 236.

9 Теодора Миљковић, *A Brief Reflection on Southeast Europe's Response to Covid-19 Pandemic*, *Правни записи*, год. XIII, бр. 1, стр. 123–145, 126.

буду суспендовани у случају када је, у складу са Уставом прописаним условима, објављено ванредно стање” (чл. 55 ст. 1 Устава Шпаније). Слично томе: „примена права и слобода личности утврђених Уставом може да буде суспендована само у условима ванредног или ратног стања, на начин и у границама утврђеним Уставом и законом” (чл. 63 ст. 1 Устава Белорусије из 1994. године); „Током ванредног или ратног стања могућа су ограничења права и слобода и увођење сразмерних дужности у интересу националне безбедности и јавног поретка, под условима и на начин предвиђен законом” (чл. 130 Устав Естоније из 1992. године); „Људска права и темељне слободе зајемчени овим Уставом могу, изузетно, да буду привремено суспендовани или ограничени током рата или ванредног стања” и то за време трајања ових околности и „само у обиму који такво стање захтева” (чл. 16 ст. 1 Устава Словеније из 1991. године 16.1); „По проглашењу ванредног или ратног стања дозвољена су одступања од људских и мањинских права зајемчених Уставом, и то само у обиму у којем је то неопходно” (чл. 202 ст. 1 Устава Републике Србије из 2006. године).

Ограничења људских права и основних слобода врше се у току нередовних стања уз поштовање начела *привремености* (чл. ПОЉ 233 ст. 3 Устава Пољске). Тако, полицијске власти „могу да усвоје привремене мере” које за предмет имају ограничења одређених права грађана у кривичном поступку, и то „у изузетним случајевима неопходности или хитности, који су стриктно одређени законом” (чл. 13 ст. 3 Устава Италије). Слично томе, „у случају ванредног стања, у сврху обезбеђивања сигурности грађана и заштите уставног уређења, у складу са савезним уставним законом, могуће је установити одређена ограничења права и слобода, уз одређивање оквира и временског периода тих ограничења” (чл. 56 ст. 1 Устава Руске Федерације), а „људска права и основне слободе зајемчени овим Уставом могу, изузетно, да буду привремено суспендована или ограничена током рата или ванредног стања” (чл. 55 ст. 1 Устава Шпаније). По неким уставима, и међународна правила о људским правима оквир су за примену мера на основу којих се у нередовним приликама одступа од основних права и слобода. Овим ограничењима не може да буде прекорачен обим одређен међународним обавезама државе,¹⁰ односно она су примењива „под условом да се тиме не крше обавезе по међународном праву”.¹¹

10 Чл. 43.2 и чл. 44 Устава Јерменије из 1995. године; чл. 23 ст. 1 Устава Финске, по амандману из 2011. године.

11 Чл. 15 ст. 1 Устава Турске, по амандману из 2004. године.

Одлука парламента о суспендовању основних права током ванредног стања доноси се гласовима апсолутне¹² или квалификоване већине чланова.¹³ Када парламент није у могућности да се састане овакву одлуку доноси влада, мада ту надлежност она врши само привремено (чл. 200 ст. 6 и ст. 9 и чл. 201 ст. 4 и ст. 5 Устава Републике Србије).¹⁴ Има и одредаба које остављају утисак о рестриктивнијем приступу уставописца на плану уређивања материје заштите људских права и основних слобода током нередовних околности.¹⁵ По неким уставима, мере којима се ограничавају основна права током нередовних околности представљају законски резерват,¹⁶ односно предмет органског закона.¹⁷

Закључак

Нормативно уређење различитих форми нередовних околности без дилеме представља уставну материју у највећем броју европских држава. Без обзира да ли се ради о ратном стању, ванредном стању или стању природне непогоде, конституционализована су питања

12 Чл. 105 ст. 2 т. 3, чл. 200 ст. 4 и чл. 201 ст. 3 Устава Републике Србије.

13 Чл. 48 ст. 6 Устава Грчке; чл. 17 ст. 1 Устава Хрватске.

14 Слично решење прописано је одредбама: чл. 46 ст. 1 Устава Грузије, чл. 108 ст. 1 и ст. 2 Устава Словеније, чл. 91 ст. 1 Устава Турске и чл. 23 ст. 2 Устава Финске.

15 Тако, „ништа у овом Уставу, ... неће бити призвано да би обеснажило било који закон” у сврху „обезбеђивања јавне сигурности и очувања државе у време рата или оружане побуне, или да би поништило било коју радњу која је учињена или је наводно учињена у доба рата или оружане побуне у сврху примене таквог закона” (чл. 28.3 ст. 3 Устава Ирске из 1937. године), а „ништа у овом ставу [став 4 члана 40 посвећен је забрани противзаконитог лишавања слобода и држања у притвору], међутим, неће бити искоришћено у сврху забране, контроле, или мешања у било који чин Одбрамбених снага током трајања ратног стања или оружане побуне” (чл. 40.4 ст. 5); „органи [који врше сувереност] (*os órgãos de soberania*) не могу, заједнички нити одвојено (*conjunta ou separadamente*), да суспендују уживање права, слобода, или јемстава, изузев у случају стања опсаде или ванредног стања, уведених у облику који је предвидео Устав” (чл. 19 ст. 1 Устава Португала).

16 Начела поступања јавних органа и обим ограничења људских права и слобода током трајања ситуација које захтевају нередовне мере утврђују се законом”, а „законом се утврђују начела, области и начини компензације за губитке који су настали као резултат ограничења људских права и слобода током периода у којем су важиле нередовне мере” (чл. 170 ст. 2 и ст. 3 Устава Албаније); било које одузимање или ограничавање слобода допуштено је само „у складу са начелима и поступком који су утврђени законом”, а „начела делатности органа јавне власти, као и степен у којем слобода и права лица и грађана могу да буду подложни ограничењима током трајања раздобља које изискује ванредне мере утврђују се законом” (чл. 41 ст. 1 и чл. 228 ст. 3 Устава Пољске 228.3); „Финансијске, материјалне и радне обавезе које могу да буду одређене грађанима у случају објаве ванредног стања, као и начин ограничавања или суспендовања темељних права и слобода ..., уређују се законом” (чл. 119 ст. 5 Устава Турске, по амандману из 2017. године).

17 „Услови и обим ограничења основних права и слобода и обим дужности у време рата, ратног стања, изузетног стања, или ванредног стања, утврђују се уставним законом” (чл. 51 ст. 2 Устава Словачке из 1992. године).

процедуре за њихово увођење или укидање, ограничења овлашћења јавних власти, те нарочити односи између потребе за заштитом и одбраном јавног интереса, с једне стране, и неопходности очувања стандарда људских права и основних слобода, с друге. Као и код већине других тема обрађених уставима европских држава, постоји пуно преклапања међу релевантним одредбама, иако су у појединим уставима очувана или уведена и оригиналнија, односно иновативнија решења.

ЛИТЕРАТУРА

- A. Losonc, M. Losonc, „Ванредно стање на границама права”. *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 4/2020, 538–554, стр. 540.
- Маја Настић, „Принцип пропорционалности у пракси уставних судова и Европског суда за људска права”. *Правни живот*, 12/2010, 973–986, 974.
- Luka Anđelković, The Elements of Proportionality as a Principle of Human Rights Limitations. *Facta Universitatis*, Vol. 15, No 3, 2017, pp. 235–244, 236.
- Teodora Miljojković, A Brief Reflection on Southeast Europe’s Response to Covid-19 Pandemic. *Правни записи*, год. XIII, бр. 1, стр. 123–145, 126.

FORMS OF IRREGULAR CIRCUMSTANCES IN THE EUROPEAN CONSTITUTIONAL AREA

Dr Vladimir Mikić, Research Fellow
University of Belgrade
Institute of Comparative Law, Belgrade

Summary

By reviewing and analyzing the solutions contained in the reference constitutions of European countries, the author tries to systematize forms of irregular circumstances that are regulated at the constitutional level. A grouping was observed in models according to which there are general provisions on irregular circumstances, as well as those that contain provisions that are individually dedicated to the state of emergency, war and natural disaster. The rule that refers to the general frequency of mutual borrowing of solutions in the constitutions of European countries does not deviate significantly even in the area of regulation of irregular situations. The structure and normative systematics of constitutional acts often indicate whether the author of the constitution pays equal attention to different forms of irregular circumstances, as well as whether he treats them together or separately. Constitutions establish the basis for declaring individual forms of irregular circumstances, as well as entities authorized to make decisions on their introduction and abolition. Restrictions on human rights and basic freedoms are an important topic in constitutional regulation that has points of contact with the irregular situation, and the authors of the paper have given special attention to them.

Keywords: *irregular circumstances, state of emergency, war, emergency situation, comparative constitutional law.*